

Poppelse chirurgijn zwaar gewond op Rovert

door Jan van Helvoirt

Rovert is een van de aloude grenspunten die het grondgebied van Hilvarenbeek sedert vele eeuwen bepalen. En dat laatste kunnen we letterlijk opvatten. Immers de raderen van de Rovertse watermolen gaven de limietscheiding sinds 1331 officieel aan: *ad illo loco usque ad Rovert*. Hier vielen de dorps- en gemeeyntsgrenzen samen, met nog de duidelijke toevoeging: *ten raede ende ten halve stroome*. Alsof dat nog niet duidelijk genoeg was werd vaak *een bercken boom op een hooghte* geplaatst. Op de oudste kadasterkaart staat even ten zuiden van 'de oude wiel', als paal een berken boompje getekend.

Tot slot lag op deze belangrijkste grensovergang van Beek nog een grote stenen paal: *een blauwen kei*. Uit de getuigenis van Hans Hostels, 70 jaren oud en oud-vorster van Poppel, weten we iets meer over de ligging. Hij beweerde midden zeventiende eeuw dat er tegenover *Coolhouwershuis* te Rovert een blauwe kei stond, waar de vrenten scheidde en dat de grens lag vandaar in rechte lijn naar de Tulderse haalboom! Men vermoedt dat de 'Blauwe Keien' in verband gebracht moeten worden met de oude gerechtsplaatsen. Het terugzoeken en weloverwogen in ere herstellen van deze oer-zwerfkei is harder nodig dan het ondoordacht plaveien van de oude zandbaan naar Beek! Het terugvinden van enkele oude Tulderse beemden onder Hulsel en *dry puttekens oft cuijltkens* tussen Tulder en Rovert liep enkele jaren geleden bijna op een fiasco uit. Met het geweer op de schouder werden we belaagd door een oppasser die ons voor zwervers of liever 'rovers' aanzag!

Rovert rustig en ongestoord passeren

Wil men deze oase echt recht aandoen dan moet men de 'grensbrug' met omgeving koesteren. Dat is trouwens ook de grondbetekenis van *Rovaert*. Roo-, rode- of roye- is o.a. een oude naam voor 'grenssteen', in de betekenis van grenspunt! Een voormalige naam voor de Dunse Bergen, gelegen op de grens van Esbeek met Lage Mierde, is *aenden Royenbergh*.

Het woord roo- komen we ook tegen in de *roboecken*: voorlopers van de kadasterboeken, waarin de oppervlakten en grenzen van de percelen opgetekend waren. Die van Beek zijn aangelegd in 1631 maar helaas verloren gegaan. Een tweede betekenis is: langgerekte spitse heuvelkam als gevolg van zandverstuivingen. En die ligt er, behalve bij het Esbeekse Dun, zowel op Poppels als op Beeks grondgebied een! Maar daar hecht ik nu even minder waarde aan. Behalve dat ik deze twee belangrijke elementen bij Rovert moet noemen, mag ik niet twee gezaghebbende Brabantse hertogen vergeten te vermelden. Op 11 januari 1409 passeerde Hertog Anton van Brabant de hoge steenachtige rivierovergang (voirde), om een bezoek aan Beek te brengen.

Op 18 mei 1418 arriveerde Hertog Jan 1V van Brabant vanuit 's-Hertogenbosch in Hilvarenbeek en reisde door naar Turnhout, waarbij hij zonder strubbelingen Rovert rustig passeerde.¹ Tijdens de afgelopen MKZ-crisis zorgden enkele hopen zwart zand wel voor een moeilijke passage! De Beekse timmerman Jan Peters had helemaal geen problemen op Rovert: hij beurde in 1759 f 2-0-0 wegens reparatie aan de brug!

Molenaar in de problemen

Bartelt Jansse van Tulder had er wel problemen! In maart 1681 had voornoemde molenaar Bartelt *de carre geladen met veertigh steen vlas*, bestemd om op de oliemolen lijnzaad uit te slaan. Het vlas behoorde toe aan Benaar Adriaen Vincent. Twee jonge bewoners van Rovert, de 22-jarige Jacob Peeters en de 26-jarige Marcelis Bastiaens, getuigden het voorval:

¹ Mededeling Leo Adriaenssen, Amsterdam

den voerman van de voorscreven carre syn peert niet connende ophouden en hetselve met de distantie van ontrent 14 à 15 treden op den bodem van desen staat, alwaer dito carre opsloegh! De hele lading vlas viel natuurlijk op Brabants grondgebied.

Op dat moment kwamen er drie personen *ofte ruyteren uit het gebiet van Spangien rijdende op het licent op den roden van Antwerpen*. Zij laadden resoluut het vlas op en reden daarmee via Poppel richting Antwerpen.

Deze Bartelt van Tulder had de molen van vader op zoon geërfd. Zijn vader Jan was ook steenbakker. Ook werd hij armenmeester. Diens zoon Hendrik getuigde in 1695 *dat hij bij 't leven van synen vader saliger die welcke woonde int huys by den watermolen onder Hulsel den selven verscheyde malen heeft hooren seggen dat hij door de regenten ofte provisoiren vanden armen gen. den H. Geest tot Poppel was aangestelt*.

Jan had de koren- en schorsmolen, die enkele keren aan brand ten prooi gevallen was weer opgebouwd, zij het op een andere plaats! De 72 jarige Diessense Dingena Jan Wouter de Wit getuigde op 12 maart 1686 dat toen ze als kind op Rovert woonde, *wesende mede naeste gebuyren van Jan Bartel van Tulder wonende op de voorscreven molen*. Die had de raderen van de nieuwe molen 66 voeten meer naar het zuidoosten doen hangen. Toen had men ook *op den ouden wiel eycken en willige bomen* geplant.² De vader van Jan, Bartholomeus van Tuder, bracht het er in het najaar van 1637 slecht af tijdens het vellen van een boom voor de wederopbouw: *onder eenen boom nedergehouden wordende seer miserabelijk doot gebleven*.³

Beekse chirurgijn op bezoek

Woonde bovengenoemde Bartelt nog op het molenhuis zelf, zijn broer die in 1696 de molen kocht, woonde elders op Rovert: Hendrik Wouter Rijsbosch uit Maerle lag gekwetst ten huize van Hendrik Jansse van Tulder *tot Rovaert*.

In de zomer van 1690 zat het slachtoffer in de herberg van Jan Adriaen Biemans met enkele mannen uit Hulsel en Rovert wat te drinken. Ook was daarbij Corstiaen Leendert de With. Die had voor het bedrag van 7 gulden 10 stuivers *seeckere hoopkes torfvelt leggende tusschen de koeijweij ende Mael onder Poppel* gekocht. Corstiaen zou mee naar huis gaan om af te rekenen, maar hij wilde ineens in termijnen betalen. 'Dan gaat de koop niet door', antwoordde Rijsbosch laconiek! De With vloog echter met een mes in de hand op hem toe en stak hem van achteren in zijn rug *dat het mes een moment daer heeft in blijven steecken*. Het slachtoffer kon gelukkig via de deur ontvluchten *tot buiten aenden ashoop en toen het mes uit synen rugh geruckt*. Maar de aanvaller kwam wederom *met eene furie met eenen rieck* waarmee hij het slachtoffer flink toetakelde, dat ter aarde stortte.

De Beekse chirurgijn mr. Hanegraef vond *een steeck gaende onder het schouder bladt penetrerende tot den rugh strangh aende slincker syde aenraeckende een van de groote tendonj. Item nogh twee quetsuren op het hoofd penetrerende tot het cranium*.⁴ Ook de toegesnelde knecht Jacob Cornelis werd belaagd en de huid vol gescholden. De conclusie van de chirurgijn was veelzeggend: *alles seer periculus naerder ter doot als het leven!*

Poppelse chirurgijn gewond op Rovert

Bovengenoemde boeren wisten precies waarover ze onenigheid hadden en waarom ze vochten. Dat konden enkele jaren eerder twee inwoners van Poppel niet zeggen. Ook de twee getuigen, Maria en Cathalijn, beide dochters van Matthijs van Dun en wonende op Rovert wisten de oorzaak van de hevige ruzie niet: *ende in het Frans spreekende twelk sy niet conde verstaen!*

² R.A.H. Hilvarenbeek R 207 f 115

³ R.A.H. Hilvarenbeek R 49 f 252v

⁴ R.A.H. Hilvarenbeek R 207 f 200v

Op zondag 3 november 1680 had tapper Thijs van Dun twee bezoekers: Bastiaen Verschuieren en chirurgijn mr. Francois, beiden uit Poppel. Wellicht betrof het herberg 'De Rook', later het 'Withuis' genoemd. De andere kleine herberg gelegen aan de kant van Poppel en staande op de oude molenplaats stamde uit een veel latere periode. Zijn zoon Jan van Dun zou trouwens ook tapper en pachter worden op de hoeve van Tulder. Zijn vader was Jan Adriaen Jan Bruers en woonde op Dun: vandaar zijn naam!

De twee mannen hadden zowat de hele dag samen zitten drinken, *tot savonts tusschen lighten ende donckeren*. Op het laatst werd de discussie zo hevig *dat denselven hant gemeen wierden ende naer malcanderen staecken ende sneeden mette bloote messen*.⁵ Jonge dochter Maria die dit al even had aangezien kwam tussenbeide geslopen om met een stoel in de hand de twee vechtenden te scheiden. Zij werd prompt bijgestaan door haar kloeke zuster Cathalijn. Deze twee onvervaarde struise meiden maanden de dol geworden vechtjassen op te houden. Anders zou de een de ander nog gaan vermoorden! "Doe de deur open", riep Bastiaen en lijkbleek strompelde hij het huis uit.

De achtergebleven chirurgijn ging versuft op een stoel zitten en stamelde: *Ick ben gequetst!* Meteen scheurde hij zijn rok en onderkleed open en daar openbaarde zich een grote wond onder aan zijn borst waar veel bloed uit vloeide. De twee dames zagen dat *de wonde ontrent eenen vingerbreet vanden anderen was openstaende*. De chirurgijn ging echter meteen bij zichzelf aan de slag en met een 'tintel ijzer' voelde hij in zijn wond. Hij kon opgelucht ademen: *Het is niet veel seer noot, het is maar enen schampsteeck*.

Op 1 mei 1736 was het weer raak op de Rook! In de herberg van Jan van Hees werd *een kinneken bier gegeven voor het rigten van de meyboom*.⁶ Tussen de herbergier en enkele gasten, waaronder Jan Damen en Adriaen Fiers, kwam het tot een woordenwisseling over het betalen van het gelag. Een groepje ging naar buiten en sloot de deur. Toen sloegen ze met de tromp van hun geweer op de vensters en deuren tot de ruiten eruit sprongen. "Komt er uit", riepen ze, terwijl ze dwars door de herberg schoten! Toen de knecht Jan Schilders zich even buiten waagde, kreeg hij meteen een klap op zijn rechter oog, zodat hij weer bloeiend het huis in strompelde. Hendrik Bartholomeus Hendriks werd als de grote dader aangesproken en de meyboom werd weer neergehaald. Het werd weer rustig in de tapperij op Rovert.

Rust op Rovert niet meer verstoren

Het werd zelfs zo rustig dat Poulus van Poppel, die gehuwd was met Maria Brokken, met hun dochter Petronella 's nachts gewoon doorsliepen toen in hun huis op Rovert ingebroken werd. Behalve 40 gulden misten zij heel wat spullen:

-eenen bleekblauwen mansrok;

-eenen roode baaye rok;

-eenen blauwen slemme rok met witte en blauwe strepen;

-twee blauwe voorschooden;

-twee slaaplakens en een silvere kruiske.

Wellicht woonde hij in de herberg, want in januari 1774 beurde hij f 13-15-0 voor vertering in verband met de gehouden 'generale klopjachten'. Vroeg in de morgen merkten ze dat het venster en het 'glasraam' in de grote kamer openstond, waaronder ze een 'verdacht vaatje' aantroffen. Dat de ruit uit het bovenraam sinds lang verdwenen was, daar hadden ze geen verklaring voor! Nadat de grendel van het venster opengeschoven was, kwamen ze *zonder uit of inbraak* van de kamer in de keuken. In de kast werd de sleutel gevonden, waarmee de kist werd opengemaakt.⁷

⁵ R.A.H. Hilvarenbeek R 207 f 18

⁶ R.A.H. Hilvarenbeek R 209 f 379v

⁷ R.A.H. Hilvarenbeek R 212 f 194

Enige tijd later werden op Rovert wel drie verdachte personen gesignaleerd, die de rust wilden verstoren! Maar met de inbraak op Rovert hadden zij niets van doen. Wel hadden zij in Schijndel enkele panden, waaronder een winkel, bestolen. En daarvoor werden zij op Rovert gearresteerd en afgevoerd.

Drie andere duistere personen, en die waren echt niet op zoek naar de 'grenskerk', kwamen de weg naar Rovert vragen bij boer Peijnenborch op Gorp: *ontrent de clocke twaelff uyren syn comen posteren ende aldaer aengeclopt*. Met veel bombarie riepen ze de boer om naar beneden te komen en hen de weg te wijzen. Toen hij ze tot op straat de richting naar Rovert aanwees, hoorden ze *dat aldaer twee honden seer basten!* Toen riep een van de zwervers: *Daer vat mij al een hondt!* Gespannen liepen ze verder en kwamen langs het huis van Bartholomeus Hendricx, *dat alsdoen wierde gedaen een schoot met een roer met scherp geladen*. Terwijl ze de heg indoken gilte een van de nachtuilen: *daer schieten ze met een kogel en die kogel vliegt neven mijn hoof!*⁸ De boer kon voor de Beekse schepenen niet vertellen of het schot uit het huis van Hendricx kwam. Wel dat hij schrik in de broek had: *ick dorst niet verder meer gaan!*

Burgerlijke ongehoorzaamheid

Het lijkt dat de rust na deze perikelen, de argeloze fietsers doen echt geen kwaad, definitief is teruggekeerd op de Rovertse oase. Maar dat is schone schijn. Er blijken Beekse politici rond te dolen die snel en gemotoriseerd hun zachte Poppelse frieten en harde warme broodjes willen halen. Maar ... dan wel over de onverharde dijk naar Rovert.

Regelmatig steken zij hun hoofd boven het politieke maaiveld vol met valkuilen uit en beloven en dealen ze met 'luchtkastelen' tot de grens echt bereikt is! Hoe kunnen we hen in het zand laten bijten? Hen politiek zand in de ogen strooien? De methode van boer Bartholomeus Hendricx, hierboven reeds aangehaald, toepassen vinden wij ongepast. Wij zien meer heil in de aanpak van boer Hendrik Hakkens!

De heer Cornelis Bles, eigenaar van *de tiende over de geheugte genaamt Rovert, Hulsel en Gorrop*, had in het voorjaar van 1763 een nieuwe dijk laten aanleggen vanaf de weg van Rovert naar Hilvarenbeek richting het Leenhofke. Die van Gorp, Rovert en Brehees zouden wat uit hun isolement geraken. Hij zal er zelf uiteraard ook veel profijt van gehad hebben!⁹ Op St. Jozefdag 1763 kwamen Gerrit Rijkers en nog enkele andere knechten moe gewerkt van het veld van Cornelis Bles. Toen zagen ze Hendrik Hakkens met zijn zoon met de schop in de hand zwaaiend. Een dag eerder had hij ook al geroepen: *Ick gaan daar ook wat kuiltjes maken!* Samen hadden ze in de nieuw aangelegde dijk van Bles *een grip dwars door voorscreven wegh en voorts dien wegh met meenighe booms kuylen* gegraven, zodat de weg totaal onbruikbaar was geworden.¹⁰

Kort daarna kwam de Heer Bles met Adriaen van Dun met een *chese* aangereden. Door de gegraven grip en 'boomskuilen' was hij genoodzaakt de hei op te rijden. Maar daarvoor moest hij eerst de sloot langs de weg wat dichtgooien voordat hij verder kon ploeteren. En dat stak hem behoorlijk!

Even daarna kwamen vier karren *met bien geladen* vanuit Poppel aangereden. Ze konden met hun vrachtje ook niet verder, maar Rijkers schoot hen te hulp. Het ging met veel moeite gepaard en niet zonder gevaar, *alsoo daardoor d'eene kar met bien bij naar in de loop was omgevallen*. Men zij dus tussen Beek en Rovert gewaarschuwd ... en dat is geen steek onder water!

⁸ R.A.H. Hilvarenbeek R 207 f 309

⁹ O.A.A. Hilvarenbeek nummer 100 f 29v

¹⁰ R.A.H. Hilvarenbeek R 210 f 357